

KNJIŽEVNOST IN UMETNOST.

Dragutin M. Domjanić: Kipei i popevke. S to knjigo je stopil hrvatski pesnik Domjanić v krog slovenskih lirikov, in sicer med najljubeznivejše, kar jih imamo. On je rodом Slovenec, ali je pisal do zdaj v štokavščini, in njegova zadnja zbirka, napisana v mili materinski „domači reči“, je najbolj naravna in najpristranejša, kar mu je zacvetelo v pesniški duši. Pesmi so zložene v narečju, ki se govori v Zagorju onkraj Sotle, v okolici, ki spada sicer vsled svoje zemljepisne lege k Banovini, a ljudstvo govori še zmeraj čisto slovenski. V Štrekljevi zbirki „Slovenske narodne pesmi“ najdemo veliko zagorskih pesmi, le da se Domjanićeva zbirka zvečine bliža še bolj slovenskemu knjižnemu jeziku.

N. pr.:

Vozi za vozom se voz,
cesta polahko zavija,
stari zazvonel je zvon:
Zdrava Marija!
Svileno seno diši,
prešli su črni oblaki,
lepo smo spravili vse,
doma smo taki.

ali

Spi jalšina.
Mesečina
tanko tkanje tke
i med breze
riše steze
po njih senja pe.
Na te črne,
oštre trne
sipa svetli cvet,
pak te pela
v bela sela
v čudni tihi svet.

V vsej zbirki bi bilo spremeniti samo nekaj neznatnih dijalektnih posebnosti, in vse bi bilo čista slovenska umetna

lirika. Sladek in mehak kakor pri naših najboljših pesnikih je Domjanićev jezik, poln muzike in plastike, in posebno še zato, ker ni vkovan v slovnična pravila, je kakor nalašč, da vstvarja najintimnejša čuvstva in najfinejše impresije.

N. pr.:

Ona veli, kak je sladko
imeti rad, kaj ni smeti,
onda sred rožah na valu
zaspat: vumreti, vumreti...

ali

Kaj je lepo, vse je ovde,
kak da selo cvete,
samo jedna ni med njimi,
drago, zlatno dete.

Nju su v samih rožah znesli,
zakaj vsi mučiju,
zato je l', da spati more,
da ju ne zbudiju?

Vse sad cvete, zakaj mora
moja roža spati,
ja bi, da ju morem zbuditi,
štel življenje dati.

Seveda niso in tudi ne morejo biti vse pesmi enake vrednosti. Posebno v „Popevkah“, ki na splošno zaostajajo za „Kipei“, se najdejo lažji verzi, vsakdanje besede in misli.

Nežna in tiha in sentimentalna je v glavnem Domjanićeva poezija, ki slika bela in skrita zagorska sela z rožnimi vrti in pisanimi polji, s starimi cerkvami in zapuščenimi kurijami. Nekaj patrijarhalnega, ki je, žal, izgubljeno, zazveni včasih iz njih, tuptam kak živahnejši akord, a vse je ogrnjeno kot s cvetličnim prahom in gorkim solnčnim sijajem. Spominjati se pri Domjaniću na Mistrala in druge pesnike v dijalektu, se mi zdi nepotrebno, ravnotako naštevati imena

francoskih pesnikov. Dovolj je spomniti se Domjaničevega rojstnega kraja in slovenske narodne in umetne pesmi. — Čestitam zagorskemu pesniku Domjaniću, in na svidenje v „Lj. Zvonu“! F. Golar.

Šopek samotarke. (Napisala Manica Komanova; založila „Zvezna tiskarna“.) S stališča stroge umetnosti bi se dalo o knjižici omeniti le par besed. Vendar se mi zdi, da sama po sebi, kakor je, ne išče baš takega foruma in morda tudi nima namena, reflektirati nanj. Pisateljica nas vodi mimo pestre kopice ljudi, mimo raznih dogodkov prav tako, kakor nam znanci pripovedujejo historije. Subjektivni refleksi so dosledno skoro povsod posplošena nazornost malce romantično pobarvanega javnega mnenja, dočim se obratno ne da govoriti o kakem samostojnem objektivnem opazovanju. Osebe, ki nas srečujejo, so brez ozadja, oziroma brez teles; vse preveč jih vodi in suče pisateljica, mesto da bi se sukale same. Tu in tam je čutiti široko zgrajen temelj, ki se pa v razvoju razblini v vsem onem, kar samo ob sebi prekorači vsaka ustvarjajoča duša. Mislim, da ne zbode pisateljice nobena krivica, če imenujemo njeno knjigo zbirko historij domačega, včasih še malo osebnega pripovedovanja. Slog je z malimi izjemami soroden onemu v šolskih berilih. Jezik ni grapav, a čist seveda še daleč ne. Najbolj pa je prikladen vsebini, ki jo hrani. In dasi smo danes z ozirom na ta šopek vajeni lepših rož, bo tudi ta v gotovih časih gotovim ljudem prijetno branje.

Ferdo Kozak.

Franjo Horvat-Kiš: Nasmijani udesi. D. H. K. Knjiga 45. Zagreb 1918. K 250.

„Nasmijani udesi“ so knjiga, obsegajoča 8 novel in novelic, avtorjevo avtobiografijo in portret. Ta portret — avtorja poznam osebno — ni dober, avtobiografija pa ni dolgovezna in je prijetna zlasti zato, ker ne dela sama sebi reklame, ker je skromna, zavita v rahel smehljaj, ki velja nji sami. To je simpatična izjema zlasti med hrvatskimi avtorji, kjer smo vajeni laka in klaka in uvaževanja in oboževanja.

Horvat-Kiš je realist. Snovi jemlje iz življenja, kakor jih v njem srečava. Je zelo objektivni, dober pripovedovalec, ki ne sili s svojo osebo nikjer v ospredje. Dogodke, ki jih nam nudi, preživi temeljito v svoji duši, ki je umetniška, ki zna izbrati iz življenja tisto, kar spada v okvir njene estetske mere, in zna povedati vse tako, kakor je sama videla, kar pomeni po svoje, individualno, izbrano, brez tistih življenskih primesi, ki jih prava umetnost ne prenese. Kolika je potencia te Horvatove zmožnosti, se vidi zlasti na prvi noveli, katere vsebina je posebno preprosta in minucijozna. Poštni uradnik sreča na cesti deklico, ki ima na licu črno pikico, in ki mu je sploh všeč. Stvar hoče biti takoj končana. Toda po brezpomembni znanki se ž njo seznani. Pride enkrat na njen dom. Mati njena goji posebno kokoši, zlasti dve čopki. Junaček primaha s prstanom, da ga da nevesti, razburjen je, odpre z vso močjo lesena vrtna vrata — evo: pohabil je obe čopki. Valjata se po prahu. Mati zakriči: Oj, prokleti svet! Uradnik jo v mislih, da ga še ni opazila, naglo odkuri. Konec. — Kdor hoče iz te snovi sploh kaj napraviti, mora znati pisati. V rokah netalementiranega avtorja bi bila ta zgodba naivna, otročja, smešna. O taki, kakoršno je napravil Horvat-Kiš, se to ne more trditi. Zanj se mi vidi ta novelica celo prav karakteristična.

V celoti nemara najboljša daljša stvar v knjigi je „Obijalo. Tudi vsebina te ni nikakor frapantna, še manj iskana. Kos vsakdanjega življenja, ki ga preživi reven dijaček, je umetniško povedan. Tudi „Sjenke“, „Priateljeva sreda“ in „V kuhinji“ kažejo enake pisateljeve vrline, dasi morda ne vse in povsod v toliki meri. Šibkejši sta humoreski „Čačkalice“ in „Kako se Foka zamjerio cjelome svjetu“. Od cele knjige pa se globoko loči posmrtna zgodba „U prodolici“. Njena originalna, apartna in fantastična vsebina nam kaže popolnoma novo stran avtorjeve umetnosti in to v izvrstni luči. Simbolna stvarica, ki ji sledi, ni napačna, pa svoje prednice ne dosega. — V sploš-

nem je podal avtor v knjigi srečen tip hrvatskega dijačka in živo sliko njegovega trpljenja, ki ga povzroča stremljenje po višjem socijalnem stališču.

Na Horvata-Kiša sem bil pozoren ravno zaradi njegove apartne zgodbe „U prodolici“, ki je izšla pred večimi leti v „Savremeniku“. Spomnil sem se ga več-

krat, iskal sem ga po Savremeniku in drugod, toda našel ga nisem. Ni mnogo pisec. Živi in učiteljuje v Karlovcu na Hrvatskem, odkoder se je to pot oglasil s knjigo, toda skromno in nevsiljivo, pod skoro plahim geslom: „Nasmijani udesi“.

M. P.

LISTEK.

Vprizoritev Merežkovskega drame „Pavel I.“ Začetkom aprila se je vprizorila v Kijevu Merežkovskega drama „Pavel I.“, prvi del njegove druge trilogije. Po mnenju referenta v „Kijevski Ilustraciji“ je dosegel s tem delom talent Merežkovskega višek svojega razvoja. Čudovita sceničnost, izborna arhitektika, smotreni in notranje podprti razvoj dramatičnega dejanja, reliefnost izražanja dramatičnega konflikta, historičnost in psihologičnost drame, bogastvo idejne vsebine in jezika, prilagodenega duhu epohe — vse to tvori dramo kakor za čitatelja, tako tudi za gledalca in igralca silno zanimivo in privlačno. Drama ima svojo zgodovino. Zaplenjena je bila — izšla je l. 1908 — in avtor se je moral zagovarjati pred sodiščem, toda bil je oproščen. Šele revolucija je omogočila vprizoritev drame. Predstavljala se je najprej v Moskvi in Petrogradu. — V zadnjem času je izdal Merežkovski knjigo o revoluciji, ki pa še ni dosegla Kijeva, in izda v kratkem roman „Dekabristi“.

Dr. VI. B.

Starejši češki pesniki. V „Matici Slovenski“ se je svoj čas sprejelo v program tudi izdavanje starejših slovenskih pesnikov, ki po večini svojih pesmi sicer nimajo absolutne vrednosti, ki pa jih kulturna zgodovina vendarle mora uvaževati. Dosle se načrt ni izvršil. Pri Čehih je v tem oziru že mnogo storila „Národní Bibliotéka“, ki je izhajala v sedemdesetih letih minulega stoletja, a pozneje in v najnovejših časih okusna Ottova „Svě-

tová knihovna“. Čisto znanstveno opremo daje svojim izdanjem takih pisateljev „Češka Akademie“.

„Hankovy písně a prostonárodní Srbská Muza do Čech převezená“. Vydal Jan Máchal. (V Praze. 1918. Nákladem České Akademie pro vědi, slovesnost a umění. Str. 264). Poleg „Staročeske knjižnice“ je Češka Akademie znanosti in umetnosti začela izdajati tudi „Novočesko knjižnico“ ter je v nje tretji številki priobčila pesmi Václava Hanke, znanega „najditelja“ kraljevodvorskega in zelenogorskega rokopisa. Lani (1917) je bilo sto let, odkar je Hanka iznenadil svet s temi rokopisi, ki naj bi kazali, kako visoko kulturo, posebe kakšno poezijo so imeli Čehi že v davnem srednjem veku. V bojih za pristnost ali nepristnost rokopisov se je uvaževala seveda tudi pesniška zmožnost Hankova, t. j., bilo se je treba vprašati, bi li bil Hanka sposoben, ustvariti take pesnitve z brezdvomno pesniško vrednostjo, kakor so K Z rokopisi. Nekoliko svojih pesmi je izdal Hanka že pred l. 1817, in sicer l. 1815 in 1816; to so najboljše njegove pesmi; kar je produciral in izdal pozneje (1831, 1841, 1851), ni imelo več one neposrednosti, ki jo kažejo mnoge pesmi njegovih mlajših let. O tem se do sigurnosti uveriš, če prečitaš to celotno izdaje Hankovih pesmi, ki ga je za Akademijo priredil prof. Jan Máchal. Razen nekaterih pesmi, ki spominjajo še prejšnje psevdoklasicistične dobe „prosve- tljenosti“, se vse Hankove pesmi, ki so